

สังเขปวิทยสถาน: วิสัยทัศน์เพื่อการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน

The Four Holy Places of Buddhism: Vision for Sustainable Organization Management

ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล

Taweewat Jittiwetkul

วิทยาลัยช่างศิลป์

College of Fine Arts, Thailand

E-mail: taweewatgm@gmail.com

Received January 29, 2021; Revised March 3, 2021; Accepted May 10, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิสัยทัศน์และแนวทางการจัดการองค์กรพุทธศาสนา 2) ศึกษาแนวคิดการวางรากฐานเผยแพร่พระพุทธศาสนา และ 3) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กรที่แฝงอยู่ในสังเขปวิทยสถาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แนวคิดการจัดการเป็นกรอบวิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยแบบเจาะจง จำนวน 3 คน ประกอบด้วยพระธรรมวิทย์กร และอธิบดีกรมการศาสนา เครื่องมือวิจัย คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การสังเคราะห์แนวคิดและนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเนื้อหาในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. วิสัยทัศน์การจัดการองค์กรพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย การมองการณ์ไกลด้านการจัดการ มีความสามารถจัดการธุระด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีภาวะผู้นำในการสร้างทีมงาน และความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถใช้คนตรงกับงาน

2. แนวคิดการวางรากฐานเผยแพร่ความรู้ในพุทธศาสนา กำหนดวัตถุประสงค์องค์กรเพื่อช่วยคนให้พ้นความทุกข์ยากลำบาก โดยไม่สร้างความขัดแย้งกับองค์กรที่มีอยู่ก่อนอย่างลงตัว

3. แนวคิดจากสังเขปวิทยสถานประกอบด้วย ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ เป็นจุดเริ่มต้นการกำหนดวัตถุประสงค์องค์กรอย่างเข้าใจสังคม พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ บริหารจัดการตนเองด้วยความเพียรพยายาม สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา กำหนดเป้าหมายและสร้างทีมงาน กุสินารา สถานที่นิพพาน ให้ความสำคัญกับทุกชนชั้น

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้คือ แนวคิดการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน (BODHI Concept: แนวคิดต้นโพธิ์) ประกอบด้วย BO: Be objective กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับสังคม

D: Director บริหารจัดการตนเอง ฟังตนเอง H: Have a goal มีเป้าหมายหลักที่ให้ความสำคัญกับบุคลากร มีภาวะผู้นำ I: Interestingness การสร้างองค์กรที่น่าสนใจ ลดเงื่อนไขความขัดแย้ง

คำสำคัญ: สังคมนิยมสถาน; การวางเงื่อนไข; ภาวะผู้นำ

Abstract

The purposes of this study were as follows: (1) to study the vision and guidelines for the management of Buddhist organizations; (2) to study the concept of laying the foundations for the dissemination of Buddhism; and (3) to remove the body of knowledge hidden in the misanthropy of The Four Holy Places of Buddhism. The study was a qualitative research using the concept of management as a research framework. The research area was The Four Holy Places of Buddhism, 4 sub-districts with Phra Dhammayakorn. Director-General and Advisors of the Department of Religious Affairs, totaling 4 persons who gave information by selecting specific information. The instrument for collecting data was semi-structured interviews, observation, and synthesis. Analysis data by content analysis and write a descriptive narrative.

The research results were found as follows:

1. Vision of the Buddha It consists of 3 aspects of Buddhism which are foresight, planning, organizational management, Vithuro, able to manage business with specific expertise, leadership, build a strong team, Nisayasampanno, and good human relations. Good work of others.

2. The concept of laying the foundation for disseminating knowledge in Buddhism. To save the common people from hardships by reducing the conditions of conflict with the existing organization perfectly.

3. What is hidden in the 4 synagogues: 1) the birthplace, it is the starting point for defining corporate objectives with an understanding of society, 2) a place for enlightenment, it is self-management, 3) the place of orientation, place goals for the organization and choose a team, and 4) location nirvana creates interest. The main condition is to reduce conflicts.

Research findings were: The visionary concept of sustainable organizational management is Bodhi (Bodhi tree) concept, consisting of be objective, set objective, understand society, director, manage self diligently, try to be self-reliant, have a goal, the main goal is people with leadership, team building, and interestingness that makes the organization more attractive.

Keywords: The Four Holy Places of Buddhism; Conditional; Leadership

บทนำ

“ถ้าจะมีศาสนาใดๆ ที่เข้ากันได้กับความต้องการทางวิทยาการสมัยใหม่ ศาสนานั้นคือศาสนาพุทธ” อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้นิยามความเป็นวิทยาศาสตร์ของพุทธศาสนาเพราะเห็นว่า ศาสนาในอนาคต ต้องมีความเป็นสากลที่อยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตน ละเว้นคำสอนสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียวและละเว้นเทววิทยาที่พึ่งพาแต่เทวดาเป็นหลัก ทั้งต้องมีรากฐานอยู่บนสามัญสำนึกที่เกิดจากประสบการณ์ต่อธรรมชาติและต่อจิตใจอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งพุทธศาสนาไม่ยึดติดกับพระเจ้า ไม่ได้ส่งเสริมความเชื่อที่มงาย ไม่เกี่ยวข้องกับเทววิทยา แต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและจิตวิญญาณ ไม่ได้สอนให้ศรัทธาอย่างไม่มีลืมหูลืมตาโดยไม่ไตร่ตรอง แต่เน้นการปฏิบัติด้วยความพากเพียร ตามความรู้ที่มีเหตุมีผล ด้วยวิธีการวางระบบความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล โดยเฉพาะในด้านรูปแบบการบริหารงาน การจัดโครงสร้างองค์กร และการพัฒนาบุคลากรที่ให้ความสำคัญกับพุทธบริษัทและสมาชิกขององค์กรทุกระดับ ผลการศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหารของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549) พบว่า พระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับระบบการบริหารงานภายในขององค์กรพุทธศาสนา โดยองค์กรแห่งนี้เริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรม หลังจากวันที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ ทำให้เกิดมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่จนนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารพุทธอาณาจักร และได้ดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ระบบการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นของพระพุทธเจ้านั้น สอดคล้องกับตัวแบบนักบริหารตามบทบาทหน้าที่ หรือ POSDC ในปัจจุบันทั้ง 5 ประการ คือ Planning หมายถึงพระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์กำหนดทิศทางสู่ความสำเร็จขององค์กร Organization ด้านการจัดรูปองค์กรในพุทธศาสนาได้กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกองค์กรหรือพุทธบริษัท 4 (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) จัดสายบังคับบัญชา แบ่งงานกันทำ กระจายอำนาจตามบทบาทหน้าที่ Staffing ด้านงานบุคลากร มีสรรหาคัดเลือกคนเข้าสู่องค์กร วางระบบการพัฒนาคน ใช้คนให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ Directing ด้านภาวะผู้นำ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการตามแผน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และ Controlling ด้านการกำกับดูแล ควบคุมคุณภาพการปฏิบัติงานภายในองค์กร มีกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กรในรูปแบบองค์คณะแห่งหมู่สงฆ์

รูปแบบการจัดการองค์กรที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารพุทธศาสนานั้น ส่งผลให้เกิดความต่อเนื่อง มั่นคงและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปได้ทั่วแผ่นดิน จนพระองค์ได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสดาที่สำคัญองค์หนึ่งแห่งยุคสมัย คือการจัดรูปองค์กรภายในออกเป็นหมู่เหล่าหรือที่เรียกว่าพุทธบริษัททั้ง 4 เหล่า ให้ช่วยกันขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนโดยมีพระองค์เป็นผู้นำ แต่เมื่อใกล้ดับขันธปรินิพพาน ความปริวิตกอย่างหนึ่งได้บังเกิดขึ้นกับพระอานนท์ ผู้ที่อุปฐากรับใช้ใกล้ชิด และได้ทูลถามให้ทรงวินิจฉัย เพื่อให้คลายสงสัยเกี่ยวกับสิ่งแทนพระองค์ เมื่อไม่

ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่แล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในทิศทั้งหลาย ย่อมมาเพื่อเฝ้าพระตถาคต พวกข้าพระองค์ย่อมได้เห็น ได้เข้าไปนั่ง ใกล้ภิกษุเหล่านั้นผู้ให้เจริญใจ ก็โดยกาลล่วงไปแห่งพระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์จักไม่เห็น ไม่ได้เข้าไปนั่งใกล้ พวกภิกษุผู้ให้เจริญใจฯ”

“ดูกรอานนท์ สังฆนียสถาน 4 แห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา สังฆนียสถาน ๔ แห่ง เป็นไฉน คือ สังฆนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคตประสูติ ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงยังอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไป และเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ และสังฆนียสถาน ๔ แห่งนี้แล เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาฯ” (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 10 ที่มณิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร ข้อที่ 131 หน้า 113-114) ซึ่งสังฆนียสถานทั้ง 4 ตำบล อันสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแนะนำไว้เมื่อกาลก่อนที่ยังคงอยู่จนถึงในปัจจุบันนี้ประกอบด้วย สังฆนียสถานแห่งที่ 1 เป็นสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศเนปาล ภาษาราชการเรียกว่า รุมินเด แต่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า ลุมพินี แห่งที่ 2 เป็นสถานที่ตรัสรู้ ในสมัยพุทธกาล คือ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เมืองคยา แคว้นมคธ ปัจจุบันเรียกว่าตำบลพุทธคยา จังหวัดคยา รัฐพิหาร แห่งที่ 3 คือ สถานที่แสดงปฐมเทศนา ตั้งอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กับเมืองพาราณสี ปัจจุบันเรียกสารนาถ อยู่ห่างจากเมืองพุทธคยา ประมาณ 200 กิโลเมตร แห่งที่ 4 คือ กุสินารา สถานที่ดับขันธปรินิพพาน ในอดีตเป็นที่ตั้งของศาลาโนทยาน แคว้นมัลละ ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลมถากัรว อำเภอกุสินคร จังหวัดเทวริยา รัฐอุตตรประเทศ

ความยั่งยืนและความเชื่อถือศรัทธาต่อพุทธศาสนาที่เกิดจากการวางกลยุทธ์การจัดการองค์กรผ่านสถานที่แทนพระองค์ คือ สังฆนียสถาน 4 ตำบล ซึ่งเป็นเสมือนสถานที่สร้างแรงบันดาลใจที่จะทำความดีเมื่อได้ไปสัมผัส สถานที่แห่งความระลึกถึงพระพุทธเจ้า และสถานที่สร้างความรู้สึกชื่นชมชื่นบานใจ ผลจากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่มีการศึกษาแนวคิดและวิสัยทัศน์การจัดการองค์กรที่อยู่ในสังฆนียสถาน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาและถอดองค์ความรู้ด้านการจัดการองค์กรเพื่อให้ทราบวิสัยทัศน์ และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กรจากสังฆนียสถาน รวมทั้งสังเคราะห์ความรู้จากสถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชนี และนำเสนอรูปแบบแนวคิดการจัดการของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากสังฆนียสถาน 4 ตำบล

บทความวิจัยนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ คือ แนวคิดการจัดการองค์กรพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของพระพุทธเจ้า ที่ได้ทรงแนะนำให้พุทธศาสนิกชนใช้สังฆนียสถาน 4 ตำบลเป็นสถานที่ในเชิงสัญลักษณ์แทนความนึกถึงพระพุทธเจ้าหลักธรรมคำสอน แนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดี รวมทั้งแนวทางการจัดการองค์กรสู่ความยั่งยืน เมื่อไม่ทรงพระชนม์ชีพอยู่แล้ว เพื่อให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดการให้เกิดประโยชน์ในด้านการบริหารต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์และแนวทางการจัดการองค์กรพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดการวางรากฐานเผยแพร่พุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กรที่อยู่ในสังฆเวชนียสถาน

การทบทวนวรรณกรรม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549) ยุทธวีร แก้วทองใหญ่ และพระครูกิตติญาณ วิสิฐ (2558) และนwor เรืองสกุล (2548) ได้ศึกษาวิสัยทัศน์และแนวคิดการจัดการองค์กรพุทธศาสนาของพุทธเจ้าและอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นที่สอดคล้องกันว่า ปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการจัดการองค์กรของพระพุทธเจ้า คือ การมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล หยั่งรู้ว่อนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไรทั้งนี้ด้วยภาวะผู้นำของพระองค์ จึงทรงบอกกล่าวถึงสถานที่อื่นที่เป็นที่ระลึกนึกถึงพระองค์และสัญลักษณ์แห่งศาสนาพุทธ วิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า คือมีภูมิความรู้และความสามารถในการนำองค์กร มีศักยภาพในการมองการณ์ไกลในอนาคตอย่างหยั่งรู้ด้วยพุทธญาณ คือกำหนดรู้ในส่วนอดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่สามารถประกอบประโยชน์ให้เกิดผลสำเร็จได้ พระองค์มีปัญญามองการณ์ไกล มีความสามารถจัดการธุระให้สำเร็จด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ฟังพาอาศัยใช้งานคนอื่นได้ หรือมี Human relation skill

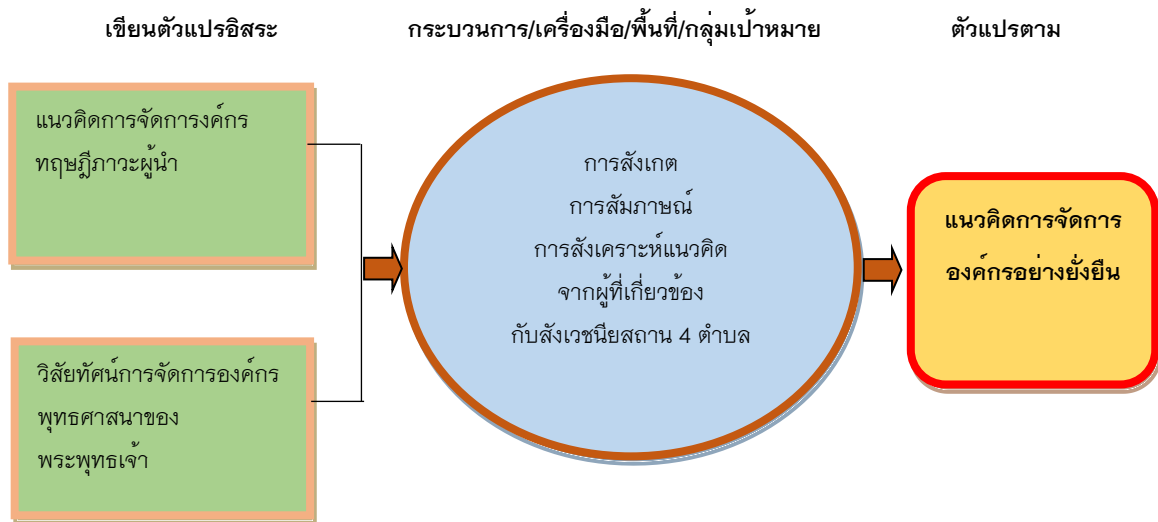
การบริหารองค์กรพุทธศาสนาเริ่มต้นขึ้นหลังการตรัสรู้และได้ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ทำให้มีสมาชิกในศาสนาเกิดขึ้นทั้ง 3 คือ มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ พระองค์ทรงวางแผนให้พระอรหันต์ จำนวน 60 รูป ออกไปประกาศพระศาสนา โดยให้ไปคนละทิศละทางกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลทั้งหลายให้มากที่สุด ส่วนในด้านประเด็นการบริหารงานบุคคล การรับคนเข้ามาบวชต้องได้รับการเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในการประกอบพิธีอุปสมบท เมื่อบวชแล้วต้องอยู่ในความดูแลของพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้ย้่งต้องศึกษาถูกยี้ดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีการจัดระบบอาวาส ให้ความเคารพผู้ที่บวชก่อน เมื่อมีสาวกมากขึ้นพระองค์ทรงแบ่งออกเป็นบริษัท 4 กลุ่ม คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา การแบ่งงานโดยการมอบหมายพุทธบริษัทให้มีหน้าที่รับผิดชอบ พระพุทธศาสนาร่วมกันและมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ และการมอบอำนาจแก่คณะสงฆ์ดำเนินการให้การอุปสมบท หรือเมื่อเกิดอธิกรณ์อะไรขึ้นก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา ส่วนการกระจายอำนาจและการใช้คนให้เหมาะสมกับงานนั้น พระองค์ได้แต่งตั้งบุคลากรให้เป็นเอตทัคคะ ซึ่งเป็นการยกย่องชมเชย คนเก่ง คนมีความสามารถแต่ละด้าน เช่น ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดี อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า มีฐานะอัครสาวกเบื้องขวา ผู้มีปัญญาเลิศ รับผิดชอบงานด้านวิชาการ พระมหาโมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์ แต่งตั้งเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย ดูแลงาน

ด้านบริหาร พระอานนท์ เป็นพหูสูตรทรงจำเรื่องราวต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ได้เป็นจำนวนมาก แต่งตั้งให้เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ พระมหากัสสปะ ผู้รักษารุกขคเณศ เป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นหลัง พระอุบาลี ผู้ทรงจำพระวินัยได้เป็นเลิศ พระปณณมานดาณี เป็นผู้ชำนาญการด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปฐาจารา เป็นผู้ชำนาญการด้านวินัย จิตคหบดี เป็นผู้ชำนาญด้านแสดงธรรม เป็นต้น

สังเวชนียสถาน 4 ตำบลเป็นสถานที่สำคัญ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของหลักธรรม และการมีตัวตนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การจะดำรงรักษาหรือเผยแพร่องค์ความรู้ ต้องสร้างความศรัทธาหรือความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงและสิ่งเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ความเชื่อถือศรัทธาเกิดจากความเข้าใจที่ซาบซึ้ง และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสถานที่ ซึ่งจัดไว้สำหรับระลึกถึงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ทำให้เพิ่มความเข้าใจขึ้นตามสิ่งที่ได้เห็น เช่น ที่นี้คือที่เกิดขึ้นของพุทธองค์ หรือที่นี้เป็นสถานที่ตรัสรู้ นอกจากนั้นยังได้รับทราบ ได้เห็นความเพียรของพระโพธิสัตว์กว่าจะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการเพื่อนำมาสั่งสอนสาธุศิษย์และพุทธศาสนิกชนไม่ใช่เรื่องที่ย่ายเลย ประกอบกับสภาพสังคมอินเดียในอดีตที่มีความหลากหลาย มีความคิด ความเชื่อที่มากมายแตกต่างกัน ย่อมต้องใช้ความพยายาม สติปัญญาอย่างมากในการวางรากฐานพระพุทธศาสนาลงในแผ่นดินชมพูทวีป การได้เห็นสิ่งที่เห็นรอยเท้า เส้นทาง ที่มาของเรื่องราวต่าง ๆ มากมายนับไม่ถ้วน นับเป็นพระกรุณาธิคุณของพระเจ้าอโศกมหาราช พระอึ้งซัมจิ้ง จันกระทั่งมาถึงท่านธัมมปาละ หรือเซอร์คั่นนึ่งแฮม ที่พยายามจุดประกาย สืบทอด บอกต่อ ขุดคุ้ย ร่องรอยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ขึ้นมาให้ชาวโลกได้รับรู้รับทราบ การได้รับฟังธรรมกถาในฐานะชาวพุทธ ได้ฟังธรรมะจากพระธรรมวิทยากร ได้สวดมนต์ ได้รับฟังบรรยาย เรื่องพระพุทธศาสนา เรื่องพระพุทธประวัติ เรื่องเกี่ยวกับแผ่นดินอินเดีย เรื่องพระพุทธเจ้า เรื่องธรรมบท และได้เห็นแดนดินถิ่นกำเนิดแห่งพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดจิตสำนึกจากภาพและจินตนาการ สอดคล้องตามคัมภีร์ ตำราที่ได้ศึกษาเรียนรู้มา และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เห็นอยู่ด้วยสายตาตนเอง ทำให้เกิดความตระหนักว่าการได้เห็นสถานที่อันเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตาของตัวเอง ก่อให้เกิดความซาบซึ้งและเพิ่มพูนความศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันจะเป็นแสงสว่างทำให้เกิดแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น และทำให้การสืบสานความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธเจริญมั่นคงยั่งยืนสืบไป สะท้อนความชาญฉลาดของพระพุทธเจ้าในการแนะนำให้ใช้สังเวชนียสถานเป็นสถานที่อันควรระลึกนึกถึงพระองค์ตั้งแต่เมื่อครั้งพุทธกาล แต่ยังไม่มียานที่ศึกษาเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และแนวคิดการจัดการองค์กรจากสังเวชนียสถานแต่ละแห่ง ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดการจัดการ โดยวางกรอบการศึกษาไว้แบบกว้าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสังเกตและจดบันทึก (Observation and field-note) การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์แนวคิดและสรุปเนื้อหาในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบให้ตรงตามประเด็นที่ตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการจัดการองค์กรของพระพุทธเจ้า

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้ แบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมเอกสาร เนื้อหา ทฤษฎีภาวะผู้นำ แนวคิดการจัดการองค์กร แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำมาใช้เป็นในการสร้างเครื่องมือและนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่ง คือ ห้องสมุด และฐานข้อมูลงานวิจัยอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 4 เลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประกอบด้วย หัวหน้าพระธรรมวิทยากร

และพระธรรมวิทยากรสายประเทศอินเดีย-เนปาล อธิบตีกรมการศาสนา ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความครบถ้วน

ขั้นตอนที่ 5 การสังเกตและจดบันทึก ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้วยการสังเกตโดยเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วม และได้จัดการข้อมูลในรูปแบบแนวความคิดและโครงสร้างต่าง ๆ โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเนื้อหา ในเชิงพรรณนาอย่างมีระบบตรงตามประเด็นที่ศึกษา และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า วิสัยทัศน์ในการจัดการองค์กรของพระพุทธเจ้า คือ หลักในการมองภาพอนาคตที่ชัดเจน เล็งเห็นความหลากหลายทางความคิดที่จะต้องเกิดขึ้น และได้ใช้ความสามารถในวางแผนจัดการองค์กร ความสามารถในการจัดการธุระด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ใช้ภาวะผู้นำในการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการใช้งานคนอื่นให้ทำงานแทนได้เป็นอย่างดี เพื่อวางแผนเป้าหมายนำองค์กรสู่อนาคตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการวางรากฐานเผยแพร่ความรู้ในพุทธศาสนา เพื่อช่วยคนทั่วไปให้พ้นความยากลำบาก โดยลดเงื่อนไขความขัดแย้งกับองค์กรที่มีอยู่ก่อน อาทิ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูหรือลัทธิความเชื่ออีกมากมายอย่างลงตัว

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่แฝงไว้ในสังเขปสถานทั้ง 4 แห่ง คือ 1) สถานที่ประสูติ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการกำหนดวัตถุประสงค์องค์กรอย่างเข้าใจสังคม 2) สถานที่ตรัสรู้ เป็นการจัดการตนเอง เพียรพยายามด้วยตนเอง 3) สถานที่ปฐมเทศนา วางเป้าหมายองค์กร เลือกทีมงาน 4) สถานที่นิพพานสร้างความน่าสนใจ โดยวางเงื่อนไขหลักคือการลดความขัดแย้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วิสัยทัศน์ในการจัดการองค์กรของพระพุทธเจ้า คือ การมองการณ์ไกลในวางแผนจัดการองค์กร มีความสามารถในการจัดการธุระด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีภาวะผู้นำ สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการใช้งานคนอื่นให้ทำงานแทนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการแข่งขันในการเป็นผู้นำทางความคิดในยุคสมัยที่มีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง แต่ด้วยรูปแบบที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารจัดการองค์กรพุทธศาสนานั้นมีความเหมาะสมกับกาลสมัยส่งผลให้ได้รับความเชื่อถือศรัทธาสามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกไปได้ทั่วโลก ด้วยรูปแบบการจัดองค์กรเป็นหมู่เหล่าเรียกว่า พุทธบริษัททั้ง 4 ช่วยขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนโดยมีพระองค์เป็นจอมทัพสำคัญ วางอัครสาวกผู้มีความเชี่ยวชาญชำนาญ

การด้านต่างๆ ให้เป็นผู้นำแต่ละเรื่อง สะท้อนการใช้งานบุคลากรที่เหมาะสมกับแต่ละภาระหน้าที่ ซึ่งจากความสำคัญของสังฆเนยสถาน 4 ตำบลที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประเทศต่างๆ ที่นับถือพุทธศาสนาทั่วโลกได้มีการส่งเสริมให้พุทธบริษัทและศาสนิกชนในประเทศเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เข้าถึงสถานที่จริงอันควรระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า โดยประเด็นความสำคัญและการส่งเสริมเกี่ยวกับการศึกษาสังฆเนยสถานในประเทศไทยกิตติพนธ์ พานสุวรรณ (อธิบดีกรมการศาสนา, สัมภาษณ์) อธิบายเพิ่มเติมว่า ในประเทศไทยมีหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโดยตรง คือ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยกองทุนส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้พระสงฆ์และประชาชนพุทธบริษัทได้เดินทางไปประกอบศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักของพุทธศาสนา ณ สังฆเนยสถาน 4 ตำบลในประเทศอินเดียและเนปาล เพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางการปฏิบัติและสืบต่อพระพุทธศาสนา ที่สำคัญการได้มาศึกษาเรียนรู้จากสถานที่จริง จะทำให้เกิดความเข้าใจ การเห็นสถานที่จริง จะเกิดความแน่ใจว่าพุทธศาสนาไม่ใช่สิ่งเลื่อนลอย แต่มีสิ่งมีอยู่จริงพิสูจน์ได้จะได้เห็นถึงวิสัยทัศน์ ความรู้ความสามารถของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่และประกาศศาสนาในดินแดนที่มีความหลากหลายทางศิลปวิทยาการ ส่งผลให้เกิดความศรัทธามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของจันทรรัตน์ มั่นวิเชียร (2560) ที่พบว่า การไปจาริกแสวงบุญ ณ สังฆเนยสถาน 4 ตำบล เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนาปัญญาเพราะสอดคล้องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนให้เริ่มจากการคบหากัลยาณมิตร การฟังธรรมจากกัลยาณมิตร การคิดวิเคราะห์และตรวจสอบด้วยตนเองอย่างเป็นกระบวนการที่เป็นสัมมาทิฐิ และการจาริกแสวงบุญไปยังสังฆเนยสถานเป็นความสำคัญที่ควรได้เดินทางไปเมื่อมีโอกาสเพราะจะได้พิจารณาถึงสังฆธรรมเพื่อน้อมนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดการวางรากฐานเผยแผ่ความรู้ในพุทธศาสนาเพื่อช่วยคนทั่วไปให้พ้นความยากลำบาก โดยลดเงื่อนไขความขัดแย้งกับองค์กรที่มีอยู่ก่อนอย่างลงตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในยุคสมัยของพระองค์ มีศาสตร์และศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ อยู่อย่างมากมาย ซึ่งส่วนมากมาจากการสังเคราะห์จากลัทธิความเชื่อทางศาสนาต่างๆ โดยชนชั้นสูงคือ พราหมณ์และกษัตริย์ ส่วนชนชั้นล่างซึ่งเป็นแรงงานและชาวบ้านทั่วไปมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับพระครูปลัดเฉลิมชาติ ชาติวโร ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “สังคมอินเดียในพุทธกาลนั้น เป็นสังคมที่แบ่งเป็นชนชั้นวรรณะอย่างเข้มงวด โดยมี 4 วรรณะ ประกอบด้วย วรรณะพราหมณ์ เป็นพวกที่ศึกษาคัมภีร์พระเวท ทำหน้าที่ด้านพิธีกรรมของศาสนา วรรณะกษัตริย์ คือ ชนชั้นเจ้านาย ผู้ปกครอง เป็นนักรบ ทำหน้าที่ป้องกันรักษาบ้านเมือง วรรณะแพศย์หรือไวยาละ คือประชาชนทั่วไป เป็นคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น พาณิชยกรรม เกษตรกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม รวมถึงพวกพ่อค้าวานิชทั้งหลาย และวรรณะศูทร หมายถึงกรรมกรผู้ใช้แรงงาน รับจ้างทั่วไป นอกจากนั้นยังมีจัณฑาล ถือเป็นชนชั้นต่ำ เป็นคนนอกวรรณะเพราะกำเนิดมาจากบิดา มารดา ที่ถือวรรณะต่างกัน ทำให้ชนพวกนี้ถูกเหยียดหยามจากวรรณะอื่น ไม่มีสิทธิใด ๆ ในสังคม ระบบวรรณะของอินเดียนั้นถูกกำหนดไว้ตายตัว

โดยพระผู้เป็นเจ้า คนที่เกิดมาในวรรณะโดยอ้อมมีลัทธิและแนวทางดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนที่ได้วางไว้อย่างเคร่งครัด จะขัดขึ้นไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมด้วยระบบการศึกษาหรือด้วยการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจก็ทำไม่ได้ หากแต่พฤติกรรมเช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกิดเมืองคักรทางพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้ากำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ไม่มีชนชั้น โดยตั้งความมุ่งหวังจะช่วยแก้ปัญหาของทุกคนในสังคมทุกระดับและเปิดโอกาสให้คนทุกชั้นวรรณะมีความเท่าเทียม เสมอภาคกัน นับถือศาสนาได้ รวมทั้งสามารถเป็นนักบวชในศาสนาได้ทุกคน“

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า องค์ความรู้แนวคิดการจัดการองค์การที่ฝากแฝงไว้ในสังเวชนียสถานแต่ละแห่งมีความหมายอันเป็นนัยยะที่แฝงอยู่ อาทิ ต้นโพธิ์ หรือโพธิ (Bodhi Tree) เป็นต้นไม้เชิงสัญลักษณ์ที่มีความหมายว่า เป็นต้นไม้แห่งการเป็นที่รู้หรือเป็นที่ตรัสรู้ และยังเป็นต้นไม้ที่ชาวพุทธ พราหมณ์ และฮินดูให้ความเคารพนับถือกันอย่างสูงอีกด้วย ซึ่งสามารถอธิบายความหมายของสัญลักษณ์แห่งสังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล ดังนี้

1. ลุมพินีวัน เป็นสังเวชนียสถานแห่งแรก ทำให้เห็นวิสัยทัศน์ในการวางรากฐานแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาของสมเด็จพระพุทธเจ้า จากวิสัยทัศน์ที่เป็นวาจาบุพนิมิตว่า “เราเป็นผู้เลิศในโลก เราจักเป็นใหญ่และประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดของเราครั้งนี้ เป็นครั้งสุดท้าย การเกิดต่อไปคงไม่มีอีกแล้ว” แสดงความหมายให้เห็นถึงความตั้งใจจริงและความยิ่งใหญ่ของก้าวแรกที่ย่าง เป็นการตั้งปณิธานเพื่อการหลุดพ้นความทุกข์ เป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาหนทางในการดับทุกข์ให้หมดจดโดยสิ้นเชิง นับเป็นตัวอย่างที่ดีที่แต่ละองค์กรในปัจจุบันจะนำไปวางแนวทางเพื่อให้เกิดความสำเร็จ โดยการให้ความสำคัญกับการวางวิสัยทัศน์และจุดหมายปลายทางอันเป็นเป้าหมายสำคัญขององค์กร

2. พุทธคยา เป็นสถานที่แสดงให้เห็นความตั้งใจจริง ความเพียรที่จะเอาชนะอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ เมื่อพุทธบริษัทได้เห็นจะมีความระลึกถึงหลักธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ และนำออกเผยแผ่สั่งสอน เพราะพระองค์ทรงให้เราระลึกถึงในสิ่งหนึ่งที่เป็นองค์แทนคือธรรมะ นอกจากนั้น การบูชาสักการบูชาจะทำให้ได้พบความปิติยินดี เกิดความศรัทธาต่อศาสนา เมื่อศรัทธาแล้ว หากเกิดความสั่นคลอนของจิตใจกับข้อมูลข่าวสารเรื่องราวไม่ดี ก็จะได้สนใจใฝ่ใถ่มากนัก เพราะจะสนใจแต่พระธรรมคำสอน และคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า ซึ่งทำให้เห็นข้อยุติประการสำคัญคือความศรัทธาทำให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรอย่างเหนียวแน่น สามารถนำความเชื่อถือศรัทธามาเป็นกลยุทธ์ในการจัดการองค์การทั่วไปได้หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

3. สารนาถ คือ ความพยายามในการวางรากฐานองค์กรพุทธศาสนาเริ่มต้นจากที่แห่งนี้ และเป็นสถานที่แสดงให้เห็นถึงการมีภาวะผู้นำในการสร้างทีมงานที่เข้มแข็งรู้จักการบริหารอัตรากำลัง ใช้คนที่เหมาะสมกับงานซึ่งสอดคล้องกับ นพพร เทพสิทธา (2557) ที่อธิบายว่า ในมุมมองการบริหารจัดการ ถือว่าการแสดงโอวาทปาติโมกข์ เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของพุทธบริษัท และแสดงถึงภาวะผู้นำของพระพุทธเจ้า ทรงเป็น CEO ที่ทรงธรรมสามารถบูรณาการระหว่าง ภาวะผู้นำทางโลก ที่ทรงเรียนรู้มาอย่างเชี่ยวชาญจากกูรูที่เก่งที่สุดในสมัย

นั้น เมื่อครั้งยังทรงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ที่ได้รับการวางตัวให้สืบทอดพระราชบัลลังก์ต่อจากพระบิดา และเต็มเต็มด้วย ภาวะผู้นำทางธรรม เมื่อทรงตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า ทรงเป็นสุดยอดผู้นำในการพัฒนาบุคลากร ทรงรับและบ่มเพาะพระสาวกให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ (Talent) และมีความเป็นผู้นำ (Leader) ทำให้พุทธบริษัทเริ่มมีรากฐานมั่นคงและขยายตัวมากขึ้น บุคลากรก็เพิ่มมากขึ้น ทั้งพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา พระราชา อำมาตย์ เศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทั่วไป

4. กุสินารา เป็นสถานที่ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับชนชั้นต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ทรงเห็นว่าชนกลุ่มใหญ่ในชมพูทวีปขณะนั้น คือกลุ่มรากหญ้าที่อาศัยอยู่ในชนบท มีปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมปรากฏอยู่ทั่วไป พระองค์ไม่ได้ให้ความสำคัญแต่เฉพาะกับกลุ่มวรรณะที่ครองอำนาจเท่านั้น แต่เน้นความเท่าเทียมกันในองค์กรของพระองค์ แม้แต่การบวชเข้ามาในศาสนา ก็ให้บวชอุทิศจากลำดับการเป็นสมาชิกขององค์กรโดยไม่ต้องย่นมองดูชั้นวรรณะชาติกำเนิดเผ่าพงศ์เดิมแต่อย่างใด ทำให้สามารถรวบรวมกลุ่มผู้สนับสนุนจากทุกวรรณะในสังคม นอกจากนั้นได้ทรงย้ำให้เห็นว่าไม่มีใครเหนือกว่า หรือยิ่งใหญ่กว่า แม้แต่ศาสดาก็ไม่ได้ทรงแต่งตั้งผู้ใด ไม่ทรงแต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้สืบทอด ทรงบัญญัติให้ใช้พระธรรมและพระวินัยเป็นผู้สืบทอด “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” สอนแนวทางใช้ชีวิตแก่พุทธบริษัทในปัจฉิมโอวาทว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลาย สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำ หน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด”

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สังเขปนิยสถาน เป็นสถานที่ซึ่งมีความสำคัญทางพุทธศาสนา โดยมีแนวคิดที่แฝงอยู่ภายในจากการสังเคราะห์ความรู้ในมิติเพื่อการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน พบว่าวิสัยทัศน์ในการจัดการองค์กรพุทธศาสนาจากผลการวิจัยนี้ คือ การใช้ความถนัดหรือความสามารถของบุคลากรให้เกิดความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และสร้างความน่าสนใจ สร้างผลประโยชน์ร่วมขององค์กร โดยให้ความสำคัญกับตลาดที่เหลืออยู่ หรือตลาดล่างที่ยังไม่มีผู้ใดไปถึง เจกเช่นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มองเห็นชั้นข้างล่างในสังคมอินเดียเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการเผยแผ่พุทธศาสนา ทำให้องค์กรศาสนาของพระองค์ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมคำสอน แนวทางการประพฤติปฏิบัติตน และพุทธบริษัท ได้แพร่กระจายเข้าถึงกลุ่มชนชั้นต่างๆ ไปทั่วโลกและยังยืนคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

สรุปองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสังเคราะห์มาจากการวิจัยเชิงเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์และการถอดแนวความคิดวิสัยทัศน์เพื่อการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในสังเขปนิยสถาน 4 ตำบล ออกมาเป็นแนวคิดการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน หรือแนวคิดการจัดการแบบต้นโพธิ์ (BO-D-H-I Concept) ดังแผนภาพ

BO-D-H-I Concept

BO: Be objective

กำหนดวัตถุประสงค์หลักขององค์กร เพื่อช่วยเหลือผู้คน
ให้พ้นจากความทุกข์ด้วยตนเอง ไม่ใช่โดยการอ้อนวอนขอ

I: Interestingness

การสร้างองค์กรให้มี
ความน่าสนใจ

D: Director

การจัดการตนเอง
พึ่งตนเองด้วยความเพียรพยายาม

H: Have a goal

กำหนดเป้าหมายหลักสำคัญ
ขององค์กรไว้ที่บุคลากร

ภาพที่ 2 แนวคิดต้นโพธิ์

BO – Be objective: แนวคิดที่สังเคราะห์จากสถานที่ประสูติ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์หลักขององค์กรพุทธศาสนาที่ชัดเจน ในการช่วยเหลือผู้คนให้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากด้วยตนเอง ไม่ได้เน้นให้พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระองค์ต้องสวดอ้อนวอน แต่ทรงเน้นให้ฝึกปฏิบัติเอง

D – Director: แนวคิดที่ได้จากสถานที่ตรัสรู้ คือ การจัดการตนเอง ด้วยความเพียรพยายาม โดยทรงแนะนำให้ดูตัวอย่างความสำเร็จจากพระองค์ ซึ่งกว่าจะบรรลุธรรมได้ ต้องให้ความเพียรทดลองปฏิบัตินานถึง 6 ปี และมีอุปสรรคขัดขวางมากมายแต่ไม่ท้อถอยต่อความยากลำบาก

H – Have a goal: แนวคิดที่สังเคราะห์จากสถานที่แสดงปฐมเทศนา คือ การวางเป้าหมายหลักสำคัญขององค์กรพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญกับบุคลากร ทรงคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม ค้นหาความถนัดและความเชี่ยวชาญของผู้ร่วมงาน

I – Interestingness: แนวคิดที่สังเคราะห์ได้จากสถานที่ดับขันธปรินิพพาน คือ การสร้างความน่าสนใจ การสร้างความน่าเชื่อถือน่าจดจำให้แก่องค์กร พระพุทธเจ้าได้พิจารณาโดยแยบคายในวาระสุดท้ายแห่งการมีพระชนม์ชีพอยู่ โดยการเลือกสถานที่ปรินิพพานในเมืองกุสินาราคือเป็นเมืองเล็ก ด้วยเหตุผลที่พระองค์ไม่ต้องการให้เกิดสงครามแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ และสะท้อนเจตนาที่ทรงให้ความสำคัญกับทุกชนชั้น ในด้านการบริหารจัดการ การสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้คนทุกระดับชั้น จะ

ทำให้องค์กรมีทางเลือกในการนำเสนอที่หลากหลายมากกว่าการเลือกกลุ่มเป้าหมายเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

สรุป

ผลการวิจัยเรื่องสังเขปสถาน: วิสัยทัศน์เพื่อการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาแนวคิดการจัดการองค์กรของพระพุทธเจ้าที่อยู่ในสังเขปสถาน หรือสถานที่ซึ่งพระองค์ตรัสมอบไว้แก่ชาวพุทธทั่วไปให้ได้ประสิทธิ์ถึง จำนวน 4 แห่ง โดยสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิดการจัดการองค์กรอย่างยั่งยืน หรือแนวคิดต้นโพธิ์ (BODHI Concept) ประกอบด้วย Be objective การกำหนดวัตถุประสงค์หลักขององค์กร Director การบริหารจัดการแบบพึ่งตนเอง Have a goal วางเป้าหมายสู่ความสำเร็จขององค์กรไว้ที่บุคลากร และ Interestingness สร้างองค์กรให้น่าเชื่อถือแก่สังคมทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วิสัยทัศน์การจัดการองค์กรพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย การมองการณ์ไกลด้านการจัดการ มีความสามารถจัดการธุระด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีภาวะผู้นำในการสร้างทีมงาน และความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถใช้คนตรงกับงาน ดังนั้นในด้านการบริหารจัดการองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการกำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับบริบทองค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดการวางรากฐานเผยแพร่ความรู้ในพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยคนให้พ้นความทุกข์ยากลำบาก ลดเงื่อนไขความขัดแย้งกับองค์กรที่มีอยู่ก่อนอย่างลงตัว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการวางเงื่อนไขตามพันธกิจขององค์กร โดยพิจารณาถึงประเด็นที่อาจเป็นความขัดแย้ง หาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างสันติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวคิดจากสังเขปสถานประกอบด้วย ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ เป็นจุดเริ่มต้นการกำหนดวัตถุประสงค์องค์กรอย่างเข้าใจสังคม พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ เป็นการจัดการตนเองด้วยความเพียรพยายาม สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา การวางเป้าหมายองค์กรและสร้างทีมงาน กุสินารา สถานที่นิพพาน สร้างความน่าสนใจด้วยเงื่อนไขลดความขัดแย้ง ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการองค์กรเพื่อยั่งยืนคือ ควรมีวัตถุประสงค์ที่เข้าใจสภาพสังคม ลดการพึ่งพิงภายนอกและพึ่งพาตนเองอย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญกับบุคลากรภายในทุกระดับ และมุ่งเน้นประโยชน์ขององค์กรโดยหาแนวทางลดประเด็นที่อาจเป็นเงื่อนไขความขัดแย้งต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ คือแนวคิดการจัดการองค์การพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่สังเคราะห์มาจากสังเขปสถาน 4 ตำบล คือแนวคิดต้นโพธิ์ หรือ BO-D-H-I Concept ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์สำคัญขององค์การ การบริหารจัดการตนเอง การมีเป้าหมายสู่ความสำเร็จ และการสร้างองค์การให้มีน่าสนใจลดเงื่อนไขความขัดแย้ง ซึ่งสามารถใช้กับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา หรือองค์กรธุรกิจ โดยควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์ให้เหมาะสมของบริบทขององค์การ สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับความเหมาะสม ความสอดคล้องของการใช้แนวคิดการจัดการหรือแนวคิดต้นโพธิ์กับองค์กรประเภทต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ตัน มั่นนิเชียร. (2560). *กระบวนการพัฒนาปัญญาจากการจาริกแสวงบุญ ณ สังเขปสถาน 4 ตำบล*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพพร เทพลีธา. (2557, 14-20 กุมภาพันธ์). *คู่มือชีวิต: โอวาทปาติโมกข์-วิสัยทัศน์ กลยุทธ์และพันธกิจของพุทธบริษัท*. เนชั่นสุดสัปดาห์, 22(1133). 69.
- นพพร เรืองสกุล (2548). *หลักการในการสร้างและบริหารองค์การของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ และ คณะ. (2552). *ศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย*. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่ และ พระครูกิตติญาณวิสิฐ. (2558). *เทคนิคการบริหารตามแนวพุทธ*. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2(2), 24-32.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- กิตติพนธ์ พานสุวรรณ. (2563). *อธิบดีกรมการศาสนา, ลุมพินีวัน ประเทศเนปาล*. สัมภาษณ์. 3 มีนาคม.
- พระครูปลัดเนติเมธีชาติ ชาตวิโร. (2563). *หัวหน้าคณะพระธรรมวิทยากร, เมืองกุสินารา สาธารณรัฐอินเดีย*. สัมภาษณ์. 1 มีนาคม.
- พระปลัดวรญาณ อุดมศิริ. (2563). *พระธรรมวิทยากร, เมืองพุทธคยา สาธารณรัฐอินเดีย*. สัมภาษณ์. 28 กุมภาพันธ์.